

Ankeret og brønnstokken – to bidrag til utstillingen The Transcience of Man

Vår felles kulturarv er forgjengelig. Arkeologenes og museenes arbeid er paradoksalt nok slik at det å ta vare på gjenstander, ved å foreta utgravning av gjenstander for å redde dem fra sjøen, jordbruksområder eller byggevirksomhet, også vil kunne forkorte gjenstandenes liv. Dette til tross for at ambisjonen vår er å ta vare på dem og forlenge deres eksistens. Samtidig bidrar forskning på disse gjenstandene til en uvurderlig kunnskap. Gjennom møte med denne typen gjenstander som forskere og publikum, i magasiner, utstillinger og andre sammenhenger utvikler vi forståelsen for vår egen fortid og nåtid, for de som har gått før oss og for hvem vi er i dag. Den forståelsen trenger vi både for å forstå og ta vare på oss selv, historien vår og naturen på en hensiktsmessig måte. Og for å gjøre gode valg for en felles framtid.

Ankeret:

Ankeret er funnet i strandkanten langs Mjøsstranda uten at vi vet helt sikkert hvor det ble funnet. Det ble levet inn til museet på 1990-tallet. Siden den gang har det blitt oppbevart i gjenstandsmagasinet. En dag fikk en kollega fra Mjøsmuseet se ankeret, og han kunne fortelle at dette er et ganske sjeldent anker, trolig brukt i siste halvdel av 1800-tallet. Det kalles et stökkanker og kan ha blitt brukt på en liten føringsbåt eller på en av de minste dampbåtene på Mjøsa, en båt på størrelse med det kjente fartøyet Duen.

Ankeret er som det ble funnet og framstår derfor nettopp slik at man ser hvordan Mjøsa bryter ned metallgjenstander. Jern er kjent for å være spesielt utsatt for rask nedbryting i møte med vann og oksygen. Men det er nettopp i Mjøsa at ankeret hadde sin opprinnelige funksjon. Rust er en prosess som er selvforsterkende når den først er i gang. Ankeret finnes fortsatt i dag fordi det ble tatt opp av Mjøsa. Men rusten vil likevel fortsette å bryte ned gjenstanden på sikt. Så lenge gjenstanden fortsatt er her, bidrar funnet av det gamle ankeret i strandkanten som et tidsvitne til en svunnen tid der Mjøsas fraktebåter dominerte sjøen i Innlandet.

Kongens brønn: Brønnstokken:

Høsten 2021 støtte en gravemaskin på gammelt treverk under gravearbeider ved Åker gård rett utenfor Hamar sentrum. Dette viste seg å være en godt bevart, gammel, laftet brønn som lå nede i leira. Funnet av en brønn på dette historiske stedet gjorde at arkeologer fra Innlandet fylkeskommune satte i gang undersøkelser.

Åker gård har en lang og spennende historie som går mer enn 1500 år tilbake i tid. Fra dette stedet kommer det kjente gravfunnet av Åkerspenna, ei beltespenne fra slutten av 500-tallet som sammen med en rekke andre gravfunn forteller om et høvdingsete med en makt og rikdom som var uvanlig flere århundrer før vikingetiden. Funnkonteksten bidro til at arkeologene tok prøver av brønnen, og disse viste at laftestokken var i gran og fra omkring år 1040. Både materialtypen og dateringen var spennende. På den tiden brønnen var i bruk, var Åker gård en av vikingtidens kongsgårder, et maktsentrum tett knyttet til den nærliggende Åkersvika. Gården var et knutepunkt for politisk makt, reise og handel. Både hustuffer og gjenstandsfunn dokumenterer stor rikdom på stedet. Det var altså vikingkongens brønn på Åker gård som var funnet. Men hvilke konger kan ha brukt brønnen? I 1035

ble Olav den helliges sønn Magnus den gode konge i Norge. Men i 1046 måtte kong Magnus gå med på å dele kongemakten i landet med sin onkel Harald Hardråde. Det er antatt at avtalen mellom Magnus og Harald kan ha funnet sted på nettopp Åker gård. Året etter, i 1047 døde kong Magnus og kong Harald var deretter enekonge fram til 1066. Det er disse vikingkongene som var brønnens eiere.

Da brønnen ble gravd opp så den nesten ny ut, med bevart bark og lafteknuter. Det at brønnen lå nede i leiren bidro til at den var svært godt bevart, i et nærmest oksygenfritt miljø. Funnet av brønnen betød også at den på ny kom opp i dagslys og luft, og dermed starter nedbrytingen av det 1000 år gamle treverket raskt. I Oslo hadde ikke museene kapasitet til å ta imot en hel laftet brønn. Det endte med at store deler av brønnen ble frosset ned i magasinet hos Anno Domkirkeodden. Men heller ikke hos oss kunne hele brønnen få plass. Laftestokken i utstillingen er en del som ikke ble frosset ned. Det er også nettopp den delen som ble datert til 1040. Stokken representerer et unikt tidsvitne som nå kan stilles ut. Men dens levetid videre vil bli kortere enn om brønnen hadde fått ligge i fred i jorda uten å bli funnet og åpnet. Funnet er derfor svært spennende, men paradoksalt nok også det som vil ødelegge gjenstanden på sikt.

Stokken er et tidsvitne og en unik bit av vår felles historie. Formen vil endre seg etter hvert som stokken tørker ut og forvitrer. Nedbrytingsprosessen har allerede foregått i 1000 år. Den startet da stokken ble hogd, deretter brukt i brønnen og ved slitastjen da brønnen ble brukt i vikingtid mens kong Magnus og kong Harald regjerte på Åker. Brønnen klarte seg deretter godt i leira, fram til vi 1000 år senere fant den og tok den opp. Oppe i dagen vil nedbrytingsprosessen øke. Prosessen vil fortsette også i utstillingen. Men samtidig som brønnstokken sakte brytes ned, vil den gi de som besøker utstillingen et sjeldent møte med en ukonservert brønn fra vikingtidens kongsgård på Åker. Fortiden som den er, mens vi har den her.

Anne Kathrine Bakstad

Konservator NMF

November 2022